

KÜLTÜRLERARASI DUYARLILIK VE EMPATİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN TÜRK VE ULUSLARARASI ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Könül ABASLI

Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
konulabasli@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kültürlerarası duyarlılık ve empati arasındaki ilişkilerin Türk ve uluslararası öğrenci görüşlerine göre incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılı güz döneminde Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde eğitim gören 210 Türk ve uluslararası öğrenci oluşturmaktadır. Nicel araştırma yöntemleriyle desenlenen çalışmada veri toplama aracı olarak “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” ve “Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği” kullanılmıştır. Katılımcılardan toplanan veriler betimsel istatistiklerin yanı sıra t testi, ANOVA, doğrulayıcı faktör analizi, Pearson korelasyon ve regresyon analizleri ile çözümlenmiştir. Bulgular hem Türk, hem de uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyinin orta, empati düzeyinin ise yüksek olduğunu göstermiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular gerek Türk gerekse de uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve öğrencinin uyruğu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediğine ilişkin kanıtlar sunmuştur. Bunun yanı sıra Türk öğrencilerin empatiye ilişkin görüşleri cinsiyet, yaş, eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmazken, uluslararası öğrencilerin empatiye yönelik görüşlerinin cinsiyet ve eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmüştür. Pearson korelasyon analizi sonuçları değişkenler arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Regresyon analizi sonuçları ise kültürlerarası duyarlılığın empatinin anlamlı bir yordayıcı olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: kültürlerarası duyarlılık, empati, öğrenci, Türk, uluslararası.

EXAMINATION OF TURKISH AND INTERNATIONAL STUDENTS VIEWS ON THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERCULTURAL SENSITIVITY AND EMPATHY

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relations between intercultural sensitivity and empathy according to the Turkish and international students' views. The study group of the research consists of 210 Turkish and international students who study in different universities of Turkey during fall term of 2017-2018 academic year. The study designed by quantitative research method and “Intercultural Sensitivity Scale” and “Empathy Quotient Scale” were used as data collection tools. Data collected from participants were analyzed by descriptive statistics as well as t test, ANOVA, confirmatory factor analysis, Pearson correlation and regression analysis. Findings have shown that intercultural sensitivity perception levels of Turkish and international students are moderate and empathy levels are high. The findings also indicated that intercultural sensitivity perception levels of Turkish and international students didn't show a significant difference according to gender, age, educational level and nationality of the students. While Turkish students' views on empathy didn't differ according to gender, age and educational level, international students' views were differed based on gender and educational level. Pearson's correlation analysis results revealed that there was a moderately significant relationship between variables. The results of regression analysis showed that empathy was a significant predictor of intercultural sensitivity.

Key Words: Intercultural sensitivity, empathy, student, Turkish, international.

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında toplumlarda kültürlerarası etkileşimlere yönelik ilginin arttığı söylenebilir. Toplumsal hayatın her alanında yaşanan gelişmeler ve değişimler sonucunda “kültürlerarası iletişim” kavramı ön plana çıkmakta ve farklılıkları tanıyan, saygı duymayı beceren ve farklı kültürlerle karşı empati kurabilen bireylere olan ihtiyacın arttığı görülmektedir (Bulduk, Tosun ve Ardıç, 2011; Rengi, 2014).

Kültürlerarası iletişim bilimsel bir alan olarak İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkmış ve antropolog Edward T. Hall'un çalışmalarıyla gelişmiştir. Kültürlerarası iletişim terimi ilk kez Hall'un 1959 yılında yayımladığı "The Silent Language" isimli kitabında kullanılmış ve alanın ilk çalışması olarak kabul edilmiştir (Hurwitz-Leeds, 1990). Kültürlerarası iletişim farklı kültürlerden olan bireyler arasında gerçekleşen iletişimi anlamayı, iletişim süreçleri ile ilgili tahminlerde bulunmayı amaç edinen bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Kartarı, 2014: 12). Kültürlerarası iletişim aynı zamanda farklı kültürel alanlarla ilgili bilgi ve deneyimlere sahip insanlar arasında gerçekleşen iletişimi de ifade etmektedir (Bekiroğlu ve Balcı, 2014).

Küreselleşme ile beraber iletişim teknolojilerinin gelişmesi, yaşama ve çalışma ortamlarının çok kültürlü unsurlar haline gelmesi, gerek bireyler gerekse de gruplar veya toplumlar arasında iktisadi, siyasi ve sosyal ilişkilerin artması kültürlerarası eğitimi gerekli kılmaktadır (Aksoy, 2016). Kültürlerarası eğitimin kişilerin kültürlerarası iletişim yeterliği kazanmasını amaç edinen bir kavram olduğu söylenebilir. Kültürlerarası iletişim yeterliği farklı kültürleri anlamak için gereken bilgi, beceri ve tutumlardan oluşan bir kavram olarak nitelendirilebilir. Kavram aynı zamanda kültürlerarası yeterlik olarak da ifade edilmektedir. Kültürlerarası iletişim yeterliği bireylerin farklı kültürel ortamlarda etkin ve uygun iletişim kurabilmelerini sağlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Spitzberg, 2000: 380). Zakaria'ya (2000) göre kültürlerarası iletişim yeterliği diğer kişilerin kültürünü ve onların kültürüne yönelik ögeleri anlama, başka kişilerin gözünden olaylara bakabilme ve değerlendirme kabiliyetlerinin benimsenmesini içermektedir. Alanyazın incelemelerinde kültürlerarası iletişim yeterliğinin üç boyuttan oluştuğu ifade edilmektedir. Bu boyutlar *bilişsel*, *duyuşsal* ve *davranışsal* olarak nitelendirilmektedir (Chen, 2009; Chen ve Starosta, 1997; 2003). Bilişsel boyut kültürlerarası farkındalığı, duyuşsal boyut ise kültürlerarası duyarlılığı ifade etmektedir. Son boyut olan davranışsal boyut ise kültürlerarası etkililiği temsil etmektedir.

Kültürlerarası duyarlılık kültürlerarası iletişimin bir parçası olmakla alan yazında çok fazla tanımlı bulunmaktadır. Kültürlerarası duyarlılık "bireyin kültürel farklılıkların tanımlanmasında ve anlaşılmasında uygun ve etkili davranış biçimini teşvik eden ve kültürlerarası iletişim yönünden olumlu duygu geliştirebilme yeteneği" olarak ifade edilmektedir (Chen ve Starosta, 1997). Bhawuk ve Brislin (1992: 414) kültürlerarası duyarlılığı kültürel farklılıklara ve farklı kültürlerdeki bireylerin görüşlerine karşı duyarlılığı belirten bir kavram olarak nitelendirmektedir. Bir başka tanımda ise kültürlerarası duyarlılık bireylerin farklı bir kültürden olan bireyler, durumlar ya da ortamlar ile karşılaştığında bu farklılıkları kabul etmeye ve öğrenmeye hevesli olma gibi duygusal eğilimlerini içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Fritz, Möllenberg ve Chen, 2002).

Kültürlerarası iletişim becerisinin bir parçası kültürlerarası duyarlılık, içinde bir sıra unsurları barındırmaktadır. Bu unsurlardan birisinin empati olduğu belirtilmektedir (Cetişli-Egelioğlu vd., 2016). Empati kavramının alanyazında farklı tanımları bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük'te empati "kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu bilincin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini, denemeksizin anlayabilmesi becerisi" olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2018). Dökmen'e (1995) göre empati bir insanın kendini karşısındaki insanın yerine koyması, onun duygu ve düşüncelerini doğru anlayabilmesi ve aynı zamanda olaylara onun bakış açısı ile bakabilmesi sürecidir. Bir başka tanımda empati herhangi bir sorun veya durumu, başka insanların bakış açılarıyla anlama yeteneği olarak nitelendirilmektedir (Mindes, 2006: 21). Empati ayrıca "başka bir insanın iç dünyasında düşünebilme, hissedebilme, duygu ve düşüncelerine karşılık verebilme" olarak da ifade edilmektedir (Pala, 2008). Simister'e (2007:23) göre empati başkalarının perspektifinden bir şeyleri anlamaya gayret göstermek ve onları dinlemek için hevesli olmaktır. Yüksel'e (2003) göre empatik anlayış günlük yaşamın her alanında insanları birbirine yakınlaştırma, iletişimi kolaylaştırma özelliği taşımaktadır.

Küreselleşmeyle beraber uluslararası sınırların önemini kaybettiği günümüzde toplumsal hayatın her alanında çeşitli değişim ve gelişmeler olduğu bilinmektedir. Bu anlamda yükseköğretim sistemindeki değişimlerden de bahsetmek mümkündür. Günümüz dünyasında özellikle gelişmiş ülkelerdeki iş gücüne olan talebin çoğalması ve gelişen ülkelerin daha nitelikli eğitime olan ihtiyacının bir araya gelmesi sonucunda uluslararası öğrenci hareketliğinin artması olası görünmektedir. Kalkınma Araştırmaları Merkezi'nin (2015) raporuna göre 1970'lerde dünya genelinde eğitim almak için kendi ülkesinden başka bir ülkeye giden öğrenci sayısı 800 bin civarındayken bur rakam 40 yıl içinde 4.5 milyona kadar yükselmiştir. Tahminler ise dünyadaki uluslararası öğrencilerin sayısının 2020 yılı itibarıyla 8 milyona çıkacağına işaret etmektedir. Bu rakamlardan görüldüğü üzere günümüzde eğitim almak için farklı ülkelere giden öğrencilerin sayısının her geçen gün arttığını söylemek mümkündür. Bugün Türkiye'nin yükseköğretim sistemindeki uluslararası öğrencilerin sayısının geçmiş senelerle kıyaslamada arttığı bilinmektedir. Şöyle

ki, Yükseköğretim istatistiklerine göre 2005-2006'larda Türkiye'de eğitim gören uluslararası öğrenci sayısı 16.059 iken bu rakam 2016-2017 yılında 108.076'ya yükselmiştir (Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi, 2006; Yükseköğretim istatistikleri, 2017). Bu öğrenciler gerek kendi imkânlarıyla, gerekse de çeşitli burs programlarını kazanarak eğitim almak için Türkiye'ye gelmektedirler. Gerek Türkiye'ye eğitim görmek amacıyla gelen uluslararası öğrencilerin, gerekse de Türk öğrencilerin farklı kültürlerle karşı ne kadar duyarlı olduğu, kendi kültürü dışındaki kültürlerle yönelik ne kadar hoşgörülü davrandığı ve empati beslediğini ortaya çıkarmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Alanyazın incelemelerinde kültürlerarası duyarlılık ve empati değişkenleriyle ilgili çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmüştür (Akin, 2016; Bezirgan ve Alamur, 2016; Bulduk vd., 2011; Arıdağ Çifçi ve Yüksel, 2010; Cetişli Egeliolu vd., 2016; Hong vd., 2012; Kaya ve Çolakoğlu, 2015; Özay ve Akay, 2014; Pala, 2008; Rengi, 2014; Williams ve Sticklely, 2010; Yüksel, 2003). Fakat iki değişkenin birlikte ele alındığı ve aralarındaki ilişkilerin gerek Türk, gerekse de uluslararası öğrenci perspektifinden araştırıldığı herhangi bir çalışma bulgusuna rastlanmamıştır. Bu açıdan çalışmanın ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, çalışmanın bundan sonra konuyla ilgili üniversite öğrencilerine yönelik yapılacak araştırmalara kısmen de olsa ışık tutacağı düşünülmektedir.

Kültürlerarası duyarlılık ve empati arasındaki ilişkilerin Türk ve uluslararası öğrencilerin görüşlerine göre incelendiği bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve empatiye ilişkin algı düzeyleri nasıldır?
- Katılımcıların kültürlerarası duyarlılık ve empatiye ilişkin algı düzeyleri, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve öğrencinin uyruğuna göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
- Türk öğrencilerin görüşlerine göre, kültürlerarası duyarlılık ve empati arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Uluslararası öğrenci görüşlerine göre, kültürlerarası duyarlılık ve empati arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Türk öğrencilerin görüşlerine göre, kültürlerarası duyarlılık empatinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
- Uluslararası öğrenci görüşlerine göre, kültürlerarası duyarlılık empatinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

2. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama araçlarının uygulanması ve verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler yer almıştır.

2.1. Araştırma modeli

Türk ve uluslararası öğrenci görüşlerine göre kültürlerarası duyarlılık ve empati arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmayı amaç edinen bu çalışma ilişkisel tarama modeliyle desenlenmiştir. Karasar'a (1994: 81) göre ilişkisel tarama modeli "iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modeli" olarak nitelendirilmektedir. Katılımcılardan elde edilen verilerin çözümlenmesinde nicel teknikler kullanılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Kültürlerarası duyarlılık ve empati arasındaki ilişkilerin Türk ve uluslararası öğrencilerin görüşlerine göre incelendiği bu çalışmada örneklem belirlemesine gidilmemiş ve araştırma çalışma grubu üzerinde yürütülmüştür. Çalışma grubu, 2017-2018 eğitim öğretim yılında güz döneminde Türkiye genelindeki üniversitelerde eğitim alan ve rastgele seçilen 109 Türk ve 101 uluslararası öğrenci olmakla toplamda 210 öğrenciden oluşmaktadır. Veriler hem elektronik ortamda hem de katılımcılarla yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Çalışma grubuna ait demografik bilgiler

		<i>Değişken</i>	<i>N</i>
Türk öğrenciler	<i>Cinsiyet</i>	Kadın	69
		Erkek	40
Uluslararası öğrenciler		Kadın	28
		Erkek	73
Toplam		Kadın	97
		Erkek	113
Türk öğrenciler		18-23 yaş	81
		24-29 yaş	26
		30 ve üzeri yaş	2
Uluslararası öğrenciler	<i>Yaş</i>	18-23 yaş	50
		24-29 yaş	44
		30 ve üzeri yaş	7
Toplam		18-23 yaş	131
		24-29 yaş	70
		30 ve üzeri yaş	9
Türk öğrenciler		Lisans	94
		Yüksek lisans	14
		Doktora	1
Uluslararası öğrenciler	<i>Eğitim durumu</i>	Lisans	60
		Yüksek lisans	33
		Doktora	8
Toplam		Lisans	154
		Yüksek lisans	47
		Doktora	9

Tablo 1'den görüldüğü üzere araştırmaya katılan 210 öğrencinin 109'u (%51.9) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, 101'i ise (%48.1) Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 97'si (%46.2) kadın, 113'ü (%53.8) erkektir. Kadın öğrencilerin 69'i Türk, 28'i uluslararası, erkek öğrencilerin ise 40'ı Türk, 73'ü uluslararası öğrencidir. Katılımcıların 131'i 18-23 yaş (%61.9), 70'i 24-29 yaş (%33.8) ve 9'u (%4.3) 30 yaş ve üzeridir. Türk öğrencilerin 81'i 18-23 yaş, 26'sı 24-29 yaş ve 2'si 30 ve üzeri yaşta. Uluslararası öğrencilerin ise yaşa göre dağılımı şöyledir: 18-23 yaş arası 50 öğrenci, 24-29 yaş arası 44 kişi ve 30 yaş ve üzeri 7 öğrenci. Öğrencilerin 154'ü lisans (%72.9) düzeyinde, 47'si yüksek lisans (%22.9) ve 9'u ise doktora (%4.3) düzeyinde eğitim almaktadırlar. Türk öğrencilerin 94'ü lisans, 14'ü yüksek lisans ve 1'i ise doktora düzeyinde eğitim görmektedir. Uluslararası öğrencilerin ise 60'l lisans, 33'ü yüksek lisans ve 8'i doktora düzeyinde eğitim almaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Kültürlerarası duyarlılık ölçeği

Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyini belirlemek amacıyla Chen ve

Starosta (2000) tarafından geliştirilmiş ve Türkçeye uyarlama çalışmaları Sülü-Küllü (2014) tarafından gerçekleştirilmiş “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” (KDÖ) kullanılmıştır. Ölçek araştırmacının izni alınarak kullanılmıştır. KDÖ beşli Likert tipli ölçek olup “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” şeklinde derecelendirilmiştir. KDÖ, “*kültürlerarası etkileşime katılım*” (7 madde; 1, 11, 13, 21, 22, 23, 24), “*kültürel farklılıklara saygı*” (6 madde; 2, 7, 8, 16, 18, 20), “*kültürlerarası etkileşimde özgüven*” (5 madde; 3, 4, 5, 6, 10), “*kültürlerarası etkileşimden hoşlanma*” (3 madde; 9, 12, 15) ve “*kültürlerarası etkileşimde özen*” (3 madde; 14, 17, 19) olmak üzere beş boyut ve 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe formuna ait Cronbach alfa değeri .758 olarak hesaplanmıştır (Sülü-Küllü, 2014). Bu araştırma kapsamında ise Cronbach alfa değeri .701 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. Yapılan hesaplamalar sonrasında ölçeğin beş boyutlu yapısının doğrulandığı görülmüştür [$\chi^2=462.57$; $Sd=242$; $\chi^2/Sd=1.91$; $AGFI = .93$; $GFI = .99$; $NFI = .85$; $CFI = .92$; $IFI = .92$; $RMR = .17$; $RMSEA = .066$].

2.3.2 Empati düzeyi belirleme ölçeği

Türk ve uluslararası öğrencilerin empati düzeylerini belirlemek amacıyla Lawrence vd. (2004) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlama çalışmaları Kaya ve Çolakoglu (2015) tarafından yapılmış “Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği” (EDBÖ) kullanılmıştır. Ölçek araştırmacıların izni alınarak kullanılmıştır. EDBÖ beşli Likert tipli ölçek olup “kesinlikle katılmıyorum”, “kısmen katılmıyorum”, “kararsızım”, “kısmen katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” biçiminde derecelendirilmiştir. EDBÖ, “*sosyal beceri*” (4 madde; 1, 2,3,5), “*duygusal tepki*” (4 madde; 6, 7, 8, 10), “*bilişsel empati*” (5 madde; 4, 9, 11, 12, 13) olmak üzere üç boyut 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe formuna ait Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır. Mevcut araştırma kapsamında hesaplanan güvenilirlik değerleri .80 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. Yapılan hesaplamalar sonrasında ölçeğin üç boyutlu yapısının doğrulandığı görülmüştür [$\chi^2=169.45$; $Sd=62$; $\chi^2/Sd=2.73$; $AGFI = .94$; $GFI = .96$; $NFI = .88$; $CFI = .92$; $IFI = .92$; $RMR = .21$; $RMSEA = .091$].

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 2017-2018 eğitim öğretim yılı güz döneminde toplanmıştır. Veriler hem elektronik ortamda formlar aracılığıyla hem de katılımcılar ile yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin aritmetik ortalaması, standart sapması ve frekansları gibi betimsel istatistiklerle beraber değişkenler arası ilişkiyi incelemek için Pearson korelasyon analizi ve değişkenler arasındaki yordama düzeyini test etmek için regresyon analizi SPSS 22.0 programı ile gerçekleştirilmiştir. Kültürlerarası Duyarlılık ve Empati Düzeyi Belirleme ölçeklerine ilişkin Normallik Testi sonuçlarına göre verilerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri .05 anlamlılık düzeyinde incelenmiştir. Bununla beraber hem Türk, hem de uluslararası öğrenci örnekleminin dağılımının normallik varsayımı için Kolmogorov Smirnov testi yapılmış, her iki değişken için $p>.05$ olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra tek yönlü varyans analizi ANOVA uygulanabilmesi için gerek Türk, gerekse de uluslararası öğrenciler için yaş değişkenine göre; göre 18-23, 24-29, 30 yaş ve üzeri gruplarının; eğitim durumu değişkenine göre ise; lisans, yüksek lisans ve doktora gruplarının ayrı ayrı normal dağılımları görülmüştür. ANOVA varsayımlarından biri olan grupların homojenliğini test etmek için Levene testi uygulanmıştır. Sonuçlar Türk ve uluslararası öğrenci örnekleminin homojen dağıldığını göstermiştir. Ayrıca veri seti içerisinde uç değer olmadığı görülmüştür. Çarpıklık ve basıklık katsayısı, ± 3 sınırları içinde kalıyorsa, puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2007). Bu durumda parametrik testleri kullanılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Katılımcıların değişkenlere ilişkin görece algı düzeylerinin tespit edilmesinde aritmetik ortalama ve standart sapma dikkate alınmıştır. Katılımcıların değişkenlere ilişkin görece algılarının yorumlanmasında; “1.0-1.80” aralığı çok zayıf, “1.81-2.60” aralığı zayıf, “2.61-3.40” aralığı orta, “3.41-4.20” aralığı yüksek ve “4.21-5.0” aralığı çok yüksek olarak değerlendirilmiştir. Değişkenler arasındaki korelasyonun değerlendirilmesinde ise “0-.30” aralığı zayıf, “.31-.60” aralığı orta ve “.61-1.0” aralığı arası yüksek ilişki olarak referans alınmıştır.

3. BULGULAR

Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyleri ve empatiye yönelik görüşlerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği bağımsız gruplar *t testi* ile analiz edilmiştir. Sonuçlar Tablo

2’de sunulmaktadır.

Tablo 2

Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve empati düzeylerinin cinsiyet değişkenine ilişkin t testi sonuçları

Ölçek	Değişken		N	\bar{X}	ss	sd	t	p	
Kültürlerarası Duyarlılık	Türk	Kadın	69	3.13	.22	107	-.05	.959	
		Erkek	40	3.13	.29				
	Cinsiyet	Uluslararası	Kadın	28	3.14	.32	99	.30	.765
			Erkek	73	3.11	.44			
Empati	Türk	Kadın	69	3.87	.55	107	1.65	.103	
		Erkek	40	3.70	.41				
	Cinsiyet	Uluslararası	Kadın	28	3.99	.43	99	2.53	.003*
			Erkek	73	3.65	.64			

* $p < .05$

Tablo 2’de sunulduğu üzere, Türk öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyleri cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($t(107) = -.05, p > .05$). Bununla beraber uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeyleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir ($t(99) = .30, p > .05$). Yine Tablo 2’de sunulduğu üzere Türk öğrencilerin empati düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t(107) = 1.65, p > .05$). Bunun yanı sıra uluslararası öğrencilerin empatiye yönelik görüşleri cinsiyet değişkenine göre kadınlar lehine anlamlı bir fark göstermektedir ($t(99) = 2.53, p < .05$).

Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve empatiye ilişkin görüşlerinin öğrencinin uyruğuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar *t testi* ile analiz edilmiştir. Sonuçlar Tablo 3’de sunulmaktadır.

Tablo 3

Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve empati düzeylerinin öğrencinin uyruğu değişkenine ilişkin t testi sonuçları

Ölçek	Değişken		N	\bar{X}	ss	sd	t	P
Kültürlerarası Duyarlılık	Türk		109	3.13	.25	208	.22	.825
		Uluslararası	101	3.12	.41			
Empati	Uyruk	Türk	109	3.81	.51	208	.95	.244
		Uluslararası	101	3.74	.61			

* $p < .05$

Tablo 3’den görüldüğü üzere, gerek Türk gerekse de uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyleri öğrencinin uyruğuna göre anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($t(101) = .22, p > .05$). Yine Tablo 3’den görüldüğü üzere, gerek Türk, gerekse de uluslararası öğrencilerin empati düzeyleri öğrencinin uyruğuna göre anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($t(101) = .95, p > .05$).

Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyleri ve empatiye ilişkin görüşlerinin yaş ve eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Sonuçlar Tablo 4’de sunulmaktadır.

Tablo 4

Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve empati düzeylerinin yaş ve eğitim durumu değişkenlerine ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Ölçek	Değişken	Uyruk	N	sd	F	p	
Kültürlerarası duyarlılık	Yaş	Türk	18-23	81	2-106	.753	.473
			24-29	26			
			30 yaş ve üzeri	2			
		Uluslararası	18-23	50	2-98	.042	.959
			24-29	44			
			30 yaş ve üzeri	7			
Empati	Yaş	Türk	18-23	81	2-106	1.15	.321
			24-29	26			
			30 yaş ve üzeri	2			
		Uluslararası	18-23	50	2-98	.304	.739
			24-29	44			
			30 yaş ve üzeri	7			
Kültürlerarası duyarlılık	Eğitim durumu	Türk	Lisans	94	2-106	.126	.882
			Yüksek lisans	14			
			Doktora	1			
		Uluslararası	Lisans	60	2-98	.484	.618
			Yüksek lisans	33			
			Doktora	8			
Empati	Eğitim durumu	Türk	Lisans	94	2-106	.734	.482
			Yüksek lisans	14			
			Doktora	1			
		Uluslararası	Lisans	60	2-98	3.36	.039*
			Yüksek lisans	33			
			Doktora	8			

$p < .05$

Tablo 4'den görüldüğü üzere, Türk öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyleri yaş ($F(2-106) = .753$, $p > .05$) ve eğitim durumu ($F(2-191) = .126$, $p > .05$) değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık

göstermemektedir. Türk öğrencilerin empati düzeyleri de yaş ($F(2-106)=1.15, p>.05$) ve eğitim durumu ($F(2-106)=.734, p>.05$) değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir.

Yine Tablo 4'den görüldüğü üzere uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyleri yaş $F(2-98)=.042, p>.05$) ve eğitim durumu ($F(2-98)=.484, p>.05$) değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bununla beraber uluslararası öğrencilerin empati düzeyleri yaş ($F(2-98)=.304, p>.05$) değişkenine göre farklılaşmazken eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için LSD testi yapılmıştır. LSD sonuçlarına göre lisans düzeyinde eğitim alan uluslararası öğrencilerin empatiye ilişkin görüşleri ($\bar{X}=3.62$) yüksek lisans düzeyinde eğitim alanlara ($\bar{X}=3.96$) göre daha düşüktür.

Türk öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve empati algı düzeyine ilişkin aritmetik puan ortalamaları ve standart sapma puanları ile değişkenler arası Pearson korelasyon katsayıları Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5

Türk öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve empatiye ilişkin aritmetik puan ortalamaları, standart sapma puanları ve değişkenler arası Pearson korelasyon katsayıları

Değişken	N	\bar{X}	ss	1	2
1. Kültürlerarası duyarlılık	109	3.13	.25	1	.374*
2. Empati	109	3.81	.51	.374*	1

* $p < .01$

Tablo 5'den izlenebileceği üzere, Türk öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık puan ortalamaları 3.13 ($SD=.25$) ve empati puan ortalaması 3.81'dir ($SD=.51$). Türk öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık puan ortalaması *orta* ve empati puan ortalaması ise *yüksek* düzeydedir. Yine Tablo 5'den izlenebileceği gibi Türk öğrenci görüşlerine göre kültürlerarası duyarlılık ile empati arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=.374; p<.01$).

Uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve empati algı düzeyine ilişkin aritmetik puan ortalamaları ve standart sapma puanları ile değişkenler arası Pearson korelasyon katsayıları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve empatiye ilişkin aritmetik puan ortalamaları, standart sapma puanları ve değişkenler arası Pearson korelasyon katsayıları

Değişken	N	\bar{X}	ss	1	2
1. Kültürlerarası Duyarlılık	101	3.12	41	1	.520*
2. Empati	101	3.74	61	.520*	1

* $p < .01$

Tablo 6'dan izlenebileceği üzere, uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık puan ortalamaları 3.12 ($SD=.41$) ve empati puan ortalamaları ise 3.74'dir ($SD=.61$). Uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık puan ortalaması *orta* ve empati puan ortalaması ise *yüksek* düzeydedir. Yine Tablo 6'dan izlenebileceği gibi kültürlerarası duyarlılık ile empati arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.520; p<.01$).

Türk öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyinin empatiyi ne oranda açıkladığını belirlemek amacıyla regresyon analizinden yararlanılmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7

Türk öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyinin empatiyi yordama düzeyine ilişkin Regresyon sonuçları

(Bağımlı Değişken = kültürlerarası duyarlılık)					
Değişken	B	Standart Hata B	β	t	p*
Empati	.18	.043	.374	4.172	.000*

$R = .374$; $R^2 = .140$; $F = 17.408$; $p = .000$; $*p < .05$

Tablo 7'den izlenebileceği üzere, empati ile kültürlerarası duyarlılık arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($R = .374$; $R^2 = .140$; $F = 17.408$; $p = .000$; $*p < .05$). Bu bulgulara göre kültürlerarası duyarlılığın % 14'ü empati tarafından açıklanmaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β) empati ($t = 4.172$; $p < .05$) kültürlerarası duyarlılığın anlamlı bir yordayıcısıdır.

Uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeyinin empatiyi ne oranda açıkladığını belirlemek amacıyla regresyon analizinden yararlanılmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8

Uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeyinin empatiyi yordama düzeyine ilişkin Regresyon sonuçları

(Bağımlı Değişken = kültürlerarası duyarlılık)					
Değişken	B	Standart Hata B	β	t	p*
Empati	.35	.057	.520	6.050	.000*

$R = .520$; $R^2 = .270$; $F = 36.599$; $p = .000$; $*p < .05$

Tablo 8'den izlenebileceği üzere, empati ile kültürlerarası duyarlılık arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($R = .520$; $R^2 = .270$; $F = 36.599$; $p = .000$; $*p < .05$). Bu bulgulara göre kültürlerarası duyarlılığın % 27'si empati tarafından açıklanmaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β) empati ($t = 6.050$; $p < .05$) kültürlerarası duyarlılığın anlamlı bir yordayıcısıdır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Kültürlerarası duyarlılık ve empati arasındaki ilişkileri inceleyen bu çalışmada 2017-2018 yılı güz döneminde Türkiye genelindeki üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini sürdüren 109 Türk, 101 uluslararası olmakla toplamda 210 öğrencinin görüşüne başvurulmuştur. Öğrencilerden toplanan veriler aritmetik ortalama, standart sapma gibi betimsel istatistiklerin yanı sıra t testi, tek yönlü varyans analizi Anova, DFA, Pearson korelasyon ve regresyon analizi ile çözümlenmiştir. Yapılan analizler sonrası elde edilen bulgular, Türkiye'de eğitim gören gerek Türk, gerekse de uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerinin orta olduğuna ilişkin kanıtlar sunmuştur. İlgili alanyazın incelendiğinde hem yurtiçinde hem de yurtdışındaki üniversite öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerini inceleyen çalışmalarda benzer veya farklı sonuçların olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Türk üniversite öğrencileri üzerine yapılan çeşitli çalışmalarda öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyinin görece orta olduğu çalışma bulgularına rastlanmıştır (Akın, 2016; Yılmaz ve Göçen, 2013). Bu bulgular mevcut çalışmadaki bulgulara benzemektedir. Yurtseven ve Altun (2015) tarafından yapılmış ve 220 üniversite öğrencinin görüşlerini kapsayan çalışmada ise üniversite öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin öğrencinin uyruğuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma bulguları mevcut bulgular ile örtüşmektedir. Tayland'daki kamu ve özel üniversitelerde eğitim alan uluslararası öğrenciler üzerine yapılan bir çalışma bulgularında ise uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin görece yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Bosuwon, 2017). Bu bulgu mevcut çalışma bulguları ile örtüşmemektedir. Bunun yanı sıra hem yerel hem de uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerinin birlikte ele alındığı bazı çalışma bulgularında uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerinin yerel öğrencilerle kıyaslamada daha yüksek olduğu çalışma bulgularına da rastlanmıştır (McMurray, 2007). Bu bulgular mevcut çalışma bulguları ile çelişmektedir. Araştırmada Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyleri arasındaki farklılığın olmaması öğrencilerin farklı kültürlerle karşı hoşgörülü davrandığının ve uyum sağladığının göstergesi olarak düşünülebilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular hem Türk, hem de uluslararası öğrencilerin empati düzeylerinin görece yüksek olduğunu göstermiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde Türk öğrenciler üzerine yapılmış çeşitli çalışmalarda benzer sonuçların bulunduğu görülmüştür (Arifoğlu ve Razi, 2011; Duru, 2002; Pala, 2008). Bunun yanı sıra üniversite öğrencilerinin empati düzeyinin incelendiği çeşitli çalışma bulgularında ise öğrencilerin empati düzeyinin orta olduğu görülmüştür (Kaya, 2016; Tutuk, Al ve Doğan, 2002). Gerek Türk, gerek de uluslararası üniversite öğrencilerinin empati düzeylerinin yüksek olması sonucunda, öğrencilerin farklı kültürden olan insanları tanımaya istekli olması, diğer kültürlerle karşı empati besleyen bireyler olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçları hem Türk hem de uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyinin cinsiyet, öğrencinin uyruğu, yaş ve eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde Türk üniversite öğrencileri üzerine yapılan çalışmalarda benzer sonuçların olduğu görülmüştür. Yılmaz ve Göçen (2013) tarafından yapılmış ve sınıf öğretmeni adaylarının kültürlerarası duyarlılığa ilişkin görüşlerinin incelendiği çalışma bulgularında sınıf öğretmeni adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Amerika’da Florida Üniversitesinde eğitim alan öğrenciler üzerine yapılmış bir çalışmada ise uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerinin yerel öğrencilere kıyaslamada daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (McMurray, 2007). Bu bulgu mevcut çalışmadan elde edilen bulgular ile çelişmektedir.

Araştırmada Türk öğrencilerin empatiye ilişkin görüşleri cinsiyet, yaş, eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmazken, uluslararası öğrencilerin empatiye yönelik görüşlerinin cinsiyet ve eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmüştür. Atan (2017) tarafından Türk öğrenciler üzerine yapılmış çalışma bulgularında öğrencilerin empati düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. İlgili çalışmada kadın öğrencilerin empati düzeylerinin erkek öğrencileriyle kıyaslamada daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ekinci ve Aybek (2010) tarafından yapılmış çalışma bulgularında da öğretmen adaylarının empatik eğilimlerinin kızların lehine farklılaştığı görülmüştür. Bu bulgular mevcut çalışmadan elde edilen bulgular ile örtüşmemektedir. Bir başka çalışmada üniversite öğrencilerinin empati becerilerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Aydın, 2011). Bu bulgu ise mevcut çalışmada bulgularına benzerlik göstermektedir. Spinthourakis, Karatzia-Stavlioti ve Roussakis (2009) tarafından yapılmış çalışma bulgularında öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılık gösterdiği, cinsiyet değişkenine göre ise anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aynı zamanda hem Türk hem de uluslararası öğrenci görüşlerine göre kültürlerarası duyarlılık ve empati arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Regresyon analizi sonuçları ise kültürlerarası duyarlılığın empatinin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Farklı kültürden gelen öğrenciye karşı empati geliştirebilen öğrencinin, beraber yaşayabilmesi, beraber iş ortamlarında çalışabilmesi, zorluklar karşısında yardımcı olması beklenen davranış olarak nitelendirilebilir.

Sonuç olarak, çalışma bulguları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, üniversite öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık yaşadıkları; bunun da empati üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Bu çalışma 2017-2018 eğitim öğretim yılı güz döneminde Türkiye üniversitelerinde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim gören 210 Türk ve uluslararası öğrencilerin katılımı ile sınırlıdır. Gerek kültürlerarası duyarlılık, gerekse de empati değişkenlerinin farklı değişkenlerden etkilenebildiği göz önüne alınarak bu tür çalışmaların başka değişkenlerle birlikte çalışılması alanyazına katkı sağlayabilir. Öğrencilerin geldikleri ve yaşadıkları coğrafi bölgeler, dil bilme, seyahat etme alışkanlıkları, yurtdışı deneyimleri gibi değişkenlerin kültürlerarası duyarlılığı ne kadar etkilediği araştırmacılarca incelenebilir. Ayrıca, öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerinin görece orta olduğu göz önünde bulundurulduğunda, konuyla ilgili verilebilecek ders içeriklerinin alan uzmanlarınca belirlenmesi yönünde çalışmalar yürütülebilir.

KAYNAKLAR

Akın, E. (2016). Türkçe öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Siirt Üniversitesi Örneği), *Turkish Studies*, 11(3), 29-42.

Aksoy, Z. (2016). Kültürlerarası iletişim eğitiminde öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık gelişimi

öz değerlendirmeleri üzerine bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 9(3), 34-53.

Arıdağ Çifçi, N. & Yüksel, A. (2010). Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ile empati becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(2), 683-727.

Arifoğlu, B. & Razi, G.S. (2011). Birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin empati ve iletişim becerileriyle iletişim yönetimi ders akademik başarı puanı arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 4(1), 7-11.

Atan, T. (2017). Empathy level of university students who do and not do sports. *Universal Journal of Educational Research*, 5(3), 500-503.

Aydın, Z. (2011). *Üniversite öğrencilerinin empati becerileri, kişilik özellikleri ve anneden algıladıkları çocuk yetiştirme stilleri ile ahlaki muhakeme düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bekiroğlu, O. & Balcı, Ş. (2014). Kültürlerarası iletişim duyarlılığının izlerini aramak: İletişim fakültesi öğrencileri örneğinde bir araştırma. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 35, 429-460.

Bezirgan, M. & Alamur, B. (2016). Turizm çalışanlarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi. *PressAcademia Procedia*, 2(2), 79-87.

Bhawuk, D.P.S. & Brislin, R. (1992). The Measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism. *International Journal of Intercultural Relations*, 16(4), 413-436.

Bosuwon, T. (2017). Social Intelligence and Communication Competence: Predictors of Students' Intercultural Sensitivity. *English Language Teaching*, 10(2), 136-149.

Bulduk, S., Tosun, H. & Ardıç, E. (2011). Türkçe kültürler Arası duyarlılık ölçeğinin hemşirelik öğrencilerinde ölçümsel özellikleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics*, 19(1), 25-31.

Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. & Köklü, N. (2012). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.

Cetişli Egelioğlu, N., Işık, G., Öztornacı, B., Ardahan, E., Uran, B. N. Ö, Top, E.D. & Avdal, E. Ü. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin empati düzeylere göre kültürler arası duyarlılıkları. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 27-33.

Chen, G. M. (2009). Intercultural effectiveness. In L. A. Samovar, R. E. Porter, & E. R. McDaniel (Eds.), *Intercultural communication: A reader* (pp. 393-401). Boston: Wadsworth.

Chen, G. M. & Starosta, W. J. (2003). A review of the concept of intercultural awareness. In L. A. Samovar & R. E. Porter (Eds.), *Intercultural communication: A reader* (pp. 344-353). Belmont, CA: Wadsworth

Chen, G. M. & Starosta, W. J. (1997). A review of the concept of intercultural sensitivity, *Human Communication*, 1(1), 1-16.

Dökmen, Ü. (1995) *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Duru, E. (2002). Öğretmen adaylarında empati-yardım etme eğilimi ilişkisi ve yardım etme eğiliminin bazı psikososyal değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 21-36.

Ekinci, Ö. & Aybek, B. (2010). Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(2), 816-827.

Fritz, W., Möllenberg, A. & Chen, G. M. (2002). "Measuring intercultural sensitivity in different cultural contexts. *Intercultural Communication Studies*, 11(2), 165-177.

Hong, M., Lee, W.H., Park, J.H., Yoon, T.Y., Moon, D.S., Lee, S.M. & Bahn, G. H. (2012). Changes of empathy in medical college and medical school students: 1-year follow up study. *BMC Medical Education*, 12(1):122.

Kalkınma Araştırmaları Merkezi (2015). Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler için Çekim Merkezi Haline Getirilmesi. Araştırma Projesi Raporu. http://kam.kalkinma.gov.tr/wpcontent/uploads/2015/04/Uluslararası_Ogrenci_Raporu_2015.pdf Erişim tarihi: 21.07.2017

Karasar, N. (1994). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel

Kartarı, A. (2014). *Kültür, farklılık ve iletişim*. İstanbul: İletişim

Kaya, B. & Çolakoğlu, Ö. M. (2015). Empati düzeyi belirleme ölçeği uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 17-30.

Kaya, B. (2016). An evaluation of the empathy levels of pre-service social studies teachers. *Educational Research and Reviews*, 11(6), 229-237.

Hurwitz-Leeds, W. (1990). Notes in the history of intercultural communication: The foreign service institute and the mandate for intercultural training. *Quarterly Journal of Speech*, 76, 262-281.

McMurray, A. A. (2007). *Measuring intercultural sensitivity of international and domestic college students: The impact of international travel*. Master's thesis, University of Florida.

Mindes, G. (2006). *Teaching young children social studies*. Praeger Publishers. 88 Post Road West, Westport, Greenwood Publishing Group, Inc. USA.

ÖSYM (2006). 2005-2006 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri Kitabı. <http://www.osym.gov.tr/Eklenti/3977,18yabancipdf.pdf?0> Erişim tarihi 20.02.2018.

Özay, T. & Akay, Y. (2014). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin empati kavramına ilişkin görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(22), 205-217.

Pala, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 13-23.

Rengi, Ö. (2014). *Sınıf Öğretmenlerinin Kültürel Farklılık Algıları ve Kültürlerarası Duyarlılıkları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Simister, C. J. (2007). *How to teach thinking and learning skills a practical programme for the whole school*. Paul Chapman Publishing SAGE Publications Company 1 Oliver's Yard 55 City Road London, UK.

Spinthourakis, J.A., Karatzia-Stavlioti, E. ve Roussakis, Y. (2009). Pre-service teacher intercultural sensitivity assessment as a basis for addressing multiculturalism. *Intercultural Education*, 20(3), 267-276.

Spitzberg B. H. (2000). A model of intercultural communication competence. *Intercultural communication: A Reader*, 9, 375-387.

Sülü-Küllü, A. (2014). *The role of Native English Speaking Teacher in Promoting Intercultural Sensitivity*. Unpublished master's thesis, Bilkent University, Ankara

Tutuk, A., Al, D. & Doğan, S. (2002). Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 36-41.

Türk Dil Kurumu (2018). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a9089735de465.09369227 Erişim tarihi 28.01.2018

Yılmaz, F. & Göçen, S. (2013). Sınıf öğretmeni adaylarının kültürlerarası duyarlılık hakkındaki görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(15), 373-392.

YÖK (2017). Yükseköğretim İstatistikleri. https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekogretimIstatistikleri/2017/2017_T20_V1.pdf Erişim tarihi: 21.02.2018.

Yurtseven, N. & Altun, S. (2015). Intercultural sensitivity in today's global classes: Pre-service

teachers' perceptions. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 2(1), 49-54.

Yüksel, A. (2003). *Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zakaria, N. (2000). The effects of cross-cultural training on the acculturation process or the global workforce. *International Journal of Manpower*, 21(6), 492-510.

Williams, J. & Stickley, T. (2010). Empathy and nurse education. *Nurse Education Today*, 30(8), 752- 755.